

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет фізичної культури
Кафедра фізичної реабілітації та медико-біологічних основ фізичного
виховання

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри фізичної реабілітації та
медико-біологічних основ фізичного
виховання

Евеліна ЖИГУЛЬОВА

підпис

29 серпня 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА, ДЕОНТОЛОГІЯ ТА МЕДИЧНЕ ПРАВО

підготовки фахівців	першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
за освітньо-професійною програмою	Фізична реабілітація
спеціальності	227 Фізична терапія, ерготерапія
галузі знань	22 Охорона здоров'я
мова навчання	українська

2023 -2024 навчальний рік

Розробники програми: Юлія МИХАЛЬСЬКА, кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри фізичної реабілітації та медико-біологічних основ фізичного виховання, доцент.

Ухвалено на засіданні кафедри фізичної реабілітації та медико-біологічних основ фізичного виховання

Протокол № 12 від 29 серпня 2023 року

ПОГОДЖЕНО

Гарант освітньо-професійної програми

Евеліна
ЖИГУЛЬОВА

Зміст робочої програми навчальної дисципліни

1. Метою вивчення освітнього компоненту «Професійна етика, деонтологія та медичне право» є формування цілісного уявлення про основні принципи медичної етики і про необхідність дотримання моральних норм в професійній діяльності; дати уявлення про етичні дилеми при наданні медичної допомоги пацієнтам і методологічних аспектах можливих варіантів їх вирішення; ознайомити здобувачів вищої освіти з сучасним етапом розвитку медичної етики, біоетики, медичної деонтології в Україні і за кордоном.

2. Обсяг дисципліни.

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни	
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік навчання	1-й	-
Семестр вивчення	2-й	-
Кількість кредитів ЄКТС	4 кредити ЄКТС	-
Загальний обсяг годин	120 годин	-
Кількість годин навчальних занять	48 годин	-
Лекційні заняття	24 годин	-
Практичні заняття	24 годин	-
Семінарські заняття	–	–
Лабораторні заняття	–	–
Самостійна та індивідуальна робота	72 годин	-
Форма підсумкового контролю	залік	-

3. Статус дисципліни: обов'язковий компонент дисциплін професійної підготовки.

4. Пререквізити та кореквізити. Зміст дисципліни «Професійна етика, деонтологія та медичне право» базується на дисциплінах «Вступ до спеціальності», «Загальна теорія здоров'я», «Соціальні аспекти у практиці фізичної терапії, ерготерапії» та в свою чергу є основою для вивчення таких дисциплін: «Реабілітаційні технології», «Основи догляду за хворими та інвалідами», «Клінічний реабілітаційний менеджмент».

5. Програмні компетентності навчання.

Освітній компонент «Професійна етика, деонтологія та медичне право» використовується для формування інтегральної та загальних компетентностей.

Інтегральна компетентність: здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у сфері фізичної культури і спорту або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів наук з фізичного виховання і спорту, та характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

ЗК 1 – знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 2 – здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК 3 – навички міжособистісної взаємодії.

ЗК 14 – здатність знаходити шляхи постійного покращення якості послуг фізичної терапії та ерготерапії.

Спеціальні компетентності:

СК 1 – здатність пояснити пацієнтам, клієнтам, родинам, членам міждисциплінарної команди, іншим медичним працівникам потребу у заходах фізичної терапії, ерготерапії, принципи їх використання і зв'язок з охороною здоров'я.

СК 7 – здатність допомогти пацієнту/клієнту зрозуміти власні потреби, обговорювати та пояснювати зміст і необхідність виконання програми фізичної терапії та ерготерапії.

СК 11 – здатність адаптовувати свою поточну практичну діяльність до змінних умов.

6. Очікувані результати навчання:

За результатами вивчення вибіркового компоненту професійної підготовки з дисципліни «Професійна етика та деонтологія» у здобувачів вищої освіти мають сформуватися такі програмні результати навчання:

ПР 1 - демонструвати готовність до зміцнення та збереження особистого та громадського здоров'я шляхом використання рухової активності людини та проведення роз'яснювальної роботи серед пацієнтів/клієнтів, членів їх родин, медичних фахівців, а також покращенню довкілля громади.

ПР 2 - спілкуватися усно та письмово українською та іноземною мовами у професійному середовищі, володіти фаховою термінологією та професійним дискурсом, дотримуватися етики ділового спілкування; складати документи, у тому числі іноземною мовою (мовами).

ПР 8 - діяти згідно з нормативно-правовими вимогами та нормами професійної етики.

ПР 17 - оцінювати результати виконання програм фізичної терапії та ерготерапії, використовуючи відповідний інструментарій та за потреби, модифікувати поточну діяльність.

ПР 18 - оцінювати себе критично, засвоювати нову фахову інформацію, поглиблювати знання за допомогою самоосвіти, оцінювати й представляти власний досвід, аналізувати й застосовувати досвід колег.

Здобувачі вищої освіти після закінчення курсу мають

знати: визначення медичної етики і деонтології, їх ролі у сучасній

структурі медичних наук та історичні етапи становлення;

- основні категорії психології здоров'я і її завдання
- понять про ятрогенії, причини їх виникнення та наслідки;
- визначення та сутності лікарської таємниці;
- визначення поняття «лікарські помилки», різновидів та основних

причин лікарських помилок;

- сучасні уявлення про чинники здоров'я;
- поняття про біоетику та біомедичну етику, сферу їх застосування у сучасному суспільстві;
- деонтологічних засад взаємовідносин у медичних колективах та спілкування із батьками хворої дитини та її родичами;

уміти: демонструвати володіння морально-деонтологічними принципами медичного фахівця

- дотримуватися вимог етики, біоетики та деонтології у своїй фаховій діяльності;
- виявляти і аналізувати чинники ризику здоров'я;
- оцінювати сучасні підходи до проблем евтаназії;
- використовуючи принципи медичної деонтології, запобігати виникненню ятрогеній і корегувати наслідки ятрогенних впливів
- демонструвати розуміння нормативно-правового регулювання взаємовідносин лікар-хворий, лікар-хвора дитина, лікар-батьки хворої дитини;
- здійснювати психологічні заходи щодо вироблення стратегії і тактики збереження фізичного, психічного і соціального здоров'я і профілактиці його розладів;
- усвідомлювати та керуватися у своїй діяльності громадянськими правами, свободами та обов'язками, підвищувати загально-освітній культурний рівень.

7. Методи навчання:

Словесні, наочні та практичні методи, технології дистанційного навчання. Демонстрація, творчий метод, проблемно-пошуковий метод, навчальна дискусія/дебати, аналіз ситуації, робота в групах (команді), проєктна технологія, аналіз конкретних ситуацій, використання мультимедійного обладнання у спеціалізованих кабінетах. Навчання через залучення до дослідницької діяльності у наукових гуртках/проблемних групах.

8. Засоби діагностики результатів навчання: поточний контроль проводиться у формі усного опитування, письмового експрес-контролю, виступів здобувачів при обговоренні теоретичних питань, виконанні практичних завдань, а також у формі тестування та ін.

9. Програма навчальної дисципліни.

Денна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин						
	разом	у тому числі					
		лекційні заняття	практичні заняття	семінарські заняття	лабораторні заняття	самостійна робота	індивідуальна робота
Тема 1. Етика і деонтологія, їх визначення і статус	10	2	2	-	-	6	-
Тема 2. Основні етапи становлення медичної етики та деонтології	13	2	2	-	-	9	-
Тема 3. Біомедична етика в сучасному суспільстві	12	2	2	-	-	8	-
Тема 4. Лікувальна взаємодія. Лікарська таємниця. Лікарська помилка.	16	4	4	-	-	8	-
Тема 5. Ятрогенії: основна їх причина, наслідки і профілактика	12	2	2	-	-	8	-
Тема 6. Етичні проблеми евтаназії	12	2	2	-	-	8	-
Тема 7. Етика і деонтологія в різних сферах медицини	16	4	4	-	-	8	-
Тема 8. Стрес та синдром емоційного вигорання в професії фізичного терапевта	12	2	2	-	-	8	-
Тема 9. Психологічні основи здоров'я. Психічне здоров'я	17	4	4	-	-	9	-
Разом годин	120	24	24	–	–	72	–

10. Форми поточного та підсумкового контролю.

Максимальний бал оцінки поточної успішності здобувача вищої освіти на навчальних заняттях рівний 12-ти.

Оцінювання проводиться у формах поточного контролю (оцінка індивідуальних усних та письмових опитувань, контроль на навчальній платформі Moodle); контроль практичних навичок (ситуаційні завдання, вирішення типових практичних завдань, робота у групах), оцінювання індивідуальної роботи (демонстрація презентацій власних досліджень, доповіді на наукових конференціях, публікаційна активність).

11. Критерії оцінювання результатів навчання

Поточний контроль	МКР	Самостійна робота	Сума
40 балів	50 балів	10 балів	100 балів

Поточний контроль (40 балів)

Максимальний бал оцінки поточної успішності здобувачів вищої освіти на навчальних заняттях рівний 12-ти.

Критерії оцінювання знань, умінь, навичок здобувачів вищої освіти на практичних заняттях

Рівні навчальних досягнень	Оцінка в балах (за 12-бальною шкалою)	Критерії оцінювання
Початковий (понятійний)	1	Здобувач вищої освіти володіє навчальним матеріалом на рівні засвоєння окремих термінів, фактів без зв'язку між ними: відповідає на запитання, які потребують відповіді „так” чи „ні”.
	2	Здобувач вищої освіти не достатньо усвідомлює мету навчально-пізнавальної діяльності, робить спробу знайти способи дій, розповісти суть заданого, проте відповідає лише за допомогою викладача на рівні „так” чи „ні”; може самостійно знайти в підручнику відповідь.
	3	Здобувач вищої освіти намагається аналізувати на основі елементарних знань і навичок; виявляє окремі закономірності; робить спроби виконання завдань репродуктивного характеру; за допомогою викладача виконує прості завдання за готовим алгоритмом.
Середній (репродуктивний)	4	Здобувач вищої освіти володіє початковими знаннями, здатний виконати завдання за зразком; орієнтується в термінах, поняттях, визначеннях; самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі.
	5	Здобувач вищої освіти розуміє суть навчальної дисципліни, може дати визначення понять, категорій (однак з окремими помилками); вміє працювати з підручником, самостійно опрацювати частину навчального матеріалу; виконує прості завдання за алгоритмом, але окремі висновки є нелогічними та непослідовними.
	6	Здобувач вищої освіти розуміє основні положення навчального матеріалу, може поверхнево аналізувати явища, робить певні висновки; відповідь може бути правильною, проте недостатньо осмисленою; самостійно відтворює більшу частину матеріалу; вміє застосовувати знання під час виконання завдань за алгоритмом, послуговуватися додатковими джерелами.
Достатній (алгоритмічно дієвий)	7	Здобувач вищої освіти правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, оперує базовими поняттями, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними; вміє наводити приклади на підтвердження певних думок, застосовувати теоретичні знання у стандартних ситуаціях; самостійно користуватися додатковими джерелами; правильно використовувати термінологію.
	8	Знання здобувача вищої освіти досить повні, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях; вміє аналізувати, робити висновки; відповідь повна, логічна, обґрунтована, однак з окремими

		неточностями; вміє самостійно працювати.
	9	Здобувач вищої освіти вільно володіє вивченим матеріалом, застосовує знання у дещо змінених ситуаціях, вміє аналізувати і систематизувати інформацію, робить аналітичні висновки, використовує загальновідомі докази у власній аргументації; чітко тлумачить поняття, категорії; формулює правила; може самостійно опрацювати матеріал, виконує прості творчі завдання; має сформовані типові навички.
Високий (творчо-професійний)	10	Здобувач вищої освіти володіє глибокими і міцними знаннями та використовує їх у нестандартних ситуаціях; може визначати особливості процесів; робить аргументовані висновки; практично оцінює сучасні здобутки науки; самостійно визначає мету власної діяльності; виконує творчі завдання; може сприймати іншу позицію як альтернативну; знає суміжні дисципліни; використовує знання, аналізуючи різні явища, процеси.
	11	Здобувач вищої освіти володіє узагальненими знаннями з навчальної дисципліни, аргументовано використовує їх у нестандартних ситуаціях; вміє знаходити джерела інформації та аналізувати їх, ставити і розв'язувати проблеми, застосовувати вивчений матеріал для власних аргументованих суджень у практичній діяльності; спроможний за допомогою викладача підготувати виступ на наукову конференцію; самостійно вивчити матеріал; визначити програму своєї пізнавальної діяльності; оцінювати різноманітні явища, процеси.
	12	Здобувач вищої освіти має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності в навчальній діяльності; використовує широкий арсенал засобів для обґрунтування та доведення своєї думки; розв'язує складні проблемні ситуації та завдання; схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; уміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію; займається науково-дослідною роботою; логічно та творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої здібності й схильності; використовує різноманітні джерела інформації; моделює ситуації в нестандартних умовах.

Самостійна робота (10 балів)

Контроль за самостійною роботою відбувається на практичних заняттях. Здобувачі вищої освіти, які за результатами виконання самостійної роботи отримали рейтинговий бал менший 60% від максимальної кількості балів, виділених на цей вид роботи або не виконали її завдань, вважаються такими, що мають академічну заборгованість, ліквідація якої є обов'язковою.

Критерії оцінювання самостійної роботи:

високий рівень 10	Здобувач вищої освіти виявляє глибокі знання з питань, винесених на самостійне опрацювання, повно викладає самостійно вивчений матеріал, виявляє розуміння предмета висловлювання, розуміє можливість різних тлумачень однієї і тієї ж проблеми, вміє оцінювати аргументи для її доведення, порівнювати, виявляє розуміння матеріалу, може обґрунтовувати свої судження, наводити необхідні приклади, викладає матеріал логічно, послідовно, добирає самостійно інформаційні джерела, володіє вміннями творчо-пошукової діяльності та роботи з Інтернет джерелами, вживає мовні засоби відповідно до норм української літературної мови. Здобувач вищої освіти вчасно виконує завдання самостійної роботи. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.
достатній рівень 8-9 б.	Якщо відповідь здобувача відповідає тим самим вимогам, що і для високого рівня, але здобувач допускає 1-2 помилки, які сам виправляє, і 1-2 недоліки в послідовності викладу матеріалу, винесеного на самостійне опрацювання. Здобувач вміє наводити власні приклади на підтвердження нових думок, може застосовувати вивчений матеріал у стандартних та дещо змінених ситуаціях, переважно добирає самостійно інформаційні джерела, володіє вміннями творчо-пошукової діяльності та роботи з Інтернет джерелами. Здобувач вищої освіти вчасно виконує завдання самостійної роботи, дотримується принципів академічної доброчесності.
	Здобувач виявляє знання і розуміння основних положень питань, винесених на самостійне опрацювання, але викладає матеріал неповно, допускає неточності у

середній рівень 6-7 б.	визначенні понять, потребує допомоги викладача, не вміє досить глибоко і доказово обґрунтувати свої судження і наводити приклади; у власній аргументації використовує загальновідомі докази; не має сформованих умінь і навичок роботи з отриманою інформацією; володіє вміннями здійснювати первинну обробку навчальної інформації без її подальшого аналізу, викладає матеріал непослідовно і допускає помилки в мовному оформленні викладу. Здобувач вищої освіти виконує завдання самостійної роботи фрагментарно й дещо пізніше визначеного терміну. Переважно дотримується принципів академічної доброчесності.
початковий рівень менше ніж 6 б.	Якщо здобувач виявляє незнання більшої частини вивченого матеріалу, не володіє методичним апаратом, допускає помилки у формулюванні професійних понять, які спотворюють їх зміст, не вміє самостійно побудувати систему вивчення певних тем, хаотично і невпевнено викладає матеріал. У здобувача не сформовано необхідні практичні вміння роботи з навчальною інформацією; він не має елементарних умінь здійснювати первинну обробку й подальший аналіз навчальної інформації; не володіє вміннями вибирати відомі способи дій для виконання завдань, неспроможний виконати стандартні завдання після спрямувальних питань викладача. Здобувач не виконав більшість завдань самостійної роботи, подав роботу пізніше визначеного терміну. У роботі здобувача наявні ознаки академічної не доброчесності.

Визнання результатів неформальної та (або) інформальної освіти.

У випадку, якщо здобувач освіти отримав знання у неформальній та інформальній освіті, зарахування результатів навчання здійснюється згідно Порядку визнання результатів навчання здобувачів вищої освіти, отриманих шляхом здобуття неформальної/інформальної освіти в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка, зокрема, якщо їх тематика відповідає змісту навчальної дисципліни (окремій темі або змістовому модулю).

В неформальній освіті:

- закінчення професійних курсів, семінарів або тренінгів, тематика яких відповідає змісту навчальної дисципліни (окремій темі або змістовому модулю);

- підготовка конкурсної наукової роботи;

- призове місце на Всеукраїнському конкурсі наукових робіт;

- призове місце на Всеукраїнській олімпіаді;

В інформальній освіті:

- наявність наукової публікації;

- волонтерська діяльність;

Модульна контрольна робота (50 балів)

МКР складається з 2 теоретичних питань, кожне з яких оцінюється у 25 балів. До написання МКР допускаються всі здобувачі вищої освіти. Позитивну оцінку за МКР не рекомендується покращувати. Невиконання МКР оцінюється 0 балів.

Здобувачі вищої освіти, які за результатами виконання МКР отримали рейтинговий бал менший 60 % від максимальної кількості балів, виділених на цей вид роботи, а також ті, що не з'явилися для її виконання або не виконали її завдань, вважаються такими, що мають академічну заборгованість за результатами поточного контролю, ліквідація якої є обов'язковою.

Критерії оцінювання результатів виконання МКР (у письмовій формі)

Рівень	Бали	Показники
Високий рівень	50-45	Здобувач вищої освіти виявляє глибокі фундаментальні знання теоретичного матеріалу, відповіді логічні та обґрунтовані; здобувач правильно використовує термінологію, без помилок та самостійно виконує практичні завдання, використовує творчий підхід до їх виконання. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.
Достатній рівень	44-36	Здобувач вищої освіти виявляє достатні знання теоретичного матеріалу, відповіді послідовні, проте містять неточності; практичні завдання виконує, проте допускає помилки та неточності; під час виконання МКР дотримується академічної доброчесності.
Середній рівень	35-30	Здобувач вищої освіти виявляє фрагментарні знання теоретичного матеріалу, практичні завдання виконує частково, під час виконання МКР дотримується академічної доброчесності.
Початковий рівень	Менше, ніж 30 балів	Здобувач вищої освіти виявляє незнання більшої частини теоретичного матеріалу, не здатний виконати практичні завдання, під час виконання МКР та у роботі мають місце ознаки академічної недоброчесності.

Семестровий залік

Якщо здобувач вищої освіти не відпрацював пропущені навчальні заняття, не виправив оцінки 0, 1, 2, 3 отримані на навчальних заняттях; не виконав або виконав МКР, завдання самостійної менше ніж на 60% від максимальної кількості балів, виділених на ці види робіт, він вважається таким, що має академічну заборгованість за результатами поточного контролю.

Здобувачі вищої освіти, які не мають академічної заборгованості за результатами поточного контролю, отримують залік за його результатами.

Оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до Таблиці відповідності шкал оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти:

Таблиця відповідності шкал оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти

Рейтингова оцінка з кредитного модуля (навчальної дисципліни)	Підсумкова оцінка за шкалою ЄКТС	Рекомендовані системою ЄКТС статистичні значення (у %)	Підсумкова оцінка за національною шкалою	
			екзамен аційна	залікова
90-100 і більше	A (відмінно)/Excellent	10	відмінно	

82-89	B (добре)	25	добре	Зараховано/ Passed
75-81	C (добре)/Good	30		
67-74	D (задовільно)/Satisfactory	25	задовільно	
60-66	E (достатньо)/Enough	10		
35-59	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)/Fail		незадовільно	не зараховано /Fail
34 і менше	F (незадовільно з обов'язковим проведенням додаткової роботи щодо вивчення навчального матеріалу кредитного модуля)/Fail			

12. Умови визначення успішного засвоєння освітнього компоненту «Професійна етика, деонтологія та медичне право»:

- кредити присвоюються здобувачам вищої освіти після завершення навчальної дисципліни та успішного оцінювання досягнутих ними результатів навчання;

- критерієм успішного проходження здобувачем вищої освіти оцінювання результатів навчання є досягнення ним мінімального порогового рівня оцінок за кожним запланованим результатом навчання освітнього компоненту та мінімального порогового рівня оцінки за освітнім компонентом загалом, яких складає 60 % від максимально можливої кількості балів, визначеної відповідними нормативними документами Університету;

- здобувач вищої освіти вважається таким, що має академічну заборгованість за результатами поточного контролю, якщо він не відпрацював пропущені навчальні заняття, не пересклав оцінки 0, 1, 2, 3 отримані на навчальних заняттях, не виконав або виконав модульну контрольну роботу, завдання самостійної або/та індивідуальної робіт з оцінкою, що становить менше 60 % від максимальної кількості балів, виділених на ці види робіт;

- ліквідацію академічної заборгованості за результатами семестрового контролю дозволяють до початку наступного семестру в час, визначений графіком ліквідації академічної заборгованості, та допускають не більше двох разів: перший раз – викладачеві, другий – комісії яку створюють за розпорядженням декана факультету;

- відповідь здобувача вищої освіти, який ліквідує академічну заборгованість на засіданні комісії, оцінюють за 100-бальною шкалою без урахування рейтингової оцінки поточної успішності;

- за неуспішного проходження оцінювання результатів навчання за освітнім компонентом кредити здобувачі вищої освіти не присвоюють;

13. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна.

Для проведення лекційних та практичних занять використовуються мультимедійні лекційні аудиторії (216, 105), ноутбук або персональний

комп'ютер, мережа Інтернет, модульне об'єктно-орієнтоване динамічне середовище MOODLE, конференції у Google Meet.

14. Рекомендована література.

Основна

1. Деонтологія в медицині: підручник (ВНЗ IV р. а.) / О.М. Ковальова, Н.А. Сафаргаліна-Корнілова, Н.М. Герасимчук. 2-е вид., випр. 2018. 240 с.
2. Основи медичної психології: навчальний посібник / А.В. Михальський, Л.А. Онуфрієва, Ю.А. Михальська. Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори – 2006», 2016. 432 с.

Допоміжна

1. Галецька І., Сосновський Т. Психологія здоров'я: теорія і практика. Л. : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2006. 338 с.
2. Губенко І.Я., Карнацька О.С., Шевченко О.Т. «Основи загальної і медичної психології, психічного здоров'я та між особового спілкування». К. : ВСВ «Медицина», 2013. 296 с.
3. Коцан І. Я., Ложкін Г. В., Мушкевич М. І. Психологія здоров'я людини / За ред. І. Я. Коцана. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2011. 430 с.
4. Назар П.С., Віленський Б.Г. Основи медичної етики. К. : Здоров'я, 2002. 343 с.
5. Стеценко С.Г., Стеценко В.Ю., Сенюта І.Я. Медичне право України. Підручник. За заг. ред. д.ю.н. проф. С. Стеценка, К. Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008 р. 507 с.